

Ο Μητρ. Ναυπάκτου για τη συμφωνία Εκκλησίας-Κράτους

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Στη συμφωνία που υπεγράφη **μεταξύ του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος**, κ. Ιερώνυμου, με τον πρωθυπουργό **Αλέξη Τσίπρα** αναφέρθηκε με επιστολή του ο **Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, κ. Ιερόθεος**.

Η επιστολή έχει ως εξής:

Θρησκευτική ουδετερότητα της Πολιτείας και αξιοποίηση της έκκλησιαστικής περιουσίας

Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Θρησκευτική ουδετερότητα της Πολιτείας και αξιοποίηση της έκκλησιαστικής περιουσίας
Δημοσιεύθηκε τό σχέδιο αναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἀπό τόν ΣΥΡΙΖΑ, ὅπως καί ἡ συνοδευτική ἔκθεση. Ὑστερα, ὅμως, ἀπό μερικές ἡμέρες ἀνακοινώθηκε ἡ «πρόθεση» γιά μιὰ «ἱστορική συμφωνία» μεταξύ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας γιά τήν ἐκκλησιαστική περιουσία καί τήν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν.

Τά δύο αὐτά θέματα συνδέονται μεταξύ τους καί δέν εἶναι δυνατόν νά ἐκλαμβάνονται μεμονωμένα, ἄλλωστε συζητήθηκαν μαζί. Τό ἓνα εἶναι ἡ θρησκευτική ουδετερότητα τοῦ Κράτους, «μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται κανονιστικά καί πρακτικά», κατά τήν αἰτιολογική ἔκθεση, πού ἐνδιαφέρει κυρίως τήν Κυβέρνηση, καί αὐτό προτείνεται νά γίνη μέ τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, καί τό ἄλλο εἶναι ἡ αξιοποίηση της ἐκκλησιαστικής περιουσίας, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται, πού ἀπασχολοῦσε πάντοτε τόν Ἀρχιεπίσκοπο.

Δηλαδή, στό ὅλο θέμα πού ἀνέκυψε ὑπάρχουν δύο βασικά ἐρμηνευτικά κλειδιά, τό ἓνα εἶναι ἡ «θρησκευτική ουδετερότητα», καί τό ἄλλο εἶναι ἡ αξιοποίηση της ἐκκλησιαστικής περιουσίας.

Ἄν μερικοί περιορίζουν τήν συζήτηση στήν αξιοποίηση της ἐκκλησιαστικής περιουσίας γιά τήν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν, καί παραθεωροῦν τήν προτεινόμενη μεταρρύθμιση στό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος μέ τό κυριότερο τήν εἰσαγωγή της θρησκευτικῆς ουδετερότητας της Πολιτείας, τότε αὐτό λειτουργεῖ ἀποπροσανατολιστικά.

Θεωρῶ ὅτι ἐμεῖς οἱ Κληρικοί δέν πρέπει νά πέσουμε στήν «παγίδα», ἐν ὀνόματι της μισθοδοσίας τῶν Κληρικῶν, πού καί αὐτό εἶναι σημαντικό θέμα, νά ἀμνηστεύσουμε στήν εἰσαγόμενη θρησκευτική ουδετερότητα της Πολιτείας καί κυρίως τήν ἀλλοίωση τοῦ 3ου ἁρθρου τοῦ Συντάγματος.

Στήν συνέχεια θά τονίσω μερικά σημεῖα σέ αὐτά τά δύο θέματα μέ ἀπλό καί εὐσύνοπτο τρόπο.

1. Ἡ προτεινόμενη τροποποίηση τοῦ 3ου ἁρθρου

Γιά πολλά χρόνια σέ δεκάδες ἄρθρα μου καί σέ πολλές συνεντεύξεις μου, ὑποστήριζα ὅτι ἡ φράση «χωρισμός Ἐκκλησίας Πολιτείας» δέν μπορεῖ νά εὐσταθήσῃ σέ μιὰ εὐνομούμενη Πολιτεία, γιατί κανένας στήν δημοκρατική Πολιτεία δέν μπορεῖ νά εἶναι χωρισμένος ἀπό αὐτήν. Γι' αὐτό, ὅπως ὑποστήριζα, ἡ καλύτερη φράση εἶναι ὁριοθέτηση τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας ἢ

ὀρθότερα ὀριοθέτηση τῶν σχέσεων ἐκκλησιαστικῆς καί κρατικῆς διοικήσεως. Κυρίως θά ἔπρεπε ἡ Πολιτεία μέ ἕνα νόμο νά καθορίσῃ τήν νομική προσωπικότητα τῆς Ἐκκλησίας καί νά δίνη ἐξουσιοδοτήσεις γιά νά ρυθμίζῃ μόνη της τά τοῦ οἴκου της βάσει τῶν ἱερῶν Κανόνων.

Τελικά, ἐπελέγη ἡ φράση «ἐξορθολογισμός τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Κράτους», «σχέσεων Κράτους-Ἐκκλησίας» καί «ΔΙΑΚΡΙΤΟΤΗΤΑ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ». Πρόκειται γιά θετικό βῆμα, ἀφοῦ κατανοήθηκε ἡ βάση τῶν σκέψεών μου πού ἀνταποκρίνονται στήν ἀλήθεια.

Ἐπίσης, εἶναι σημαντικό τό ὅτι παρέμεινε τό προοίμιο τοῦ Συντάγματος, τό ὁποῖο δείχνει ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Κράτους ὀφειλόταν στήν Ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων, στήν ὁποία σημαντικό ρόλο ἔπαιξαν οἱ Κληρικοί καί δέν ἔγινε μέ τήν παρέμβαση τῶν ξένων Δυνάμεων. Ἄν προτεινόταν ἡ διαγραφή τοῦ προοιμίου τοῦ Συντάγματος, τότε θά φαινόταν ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἦταν ἀποτέλεσμα ἀποφάσεων τῶν ξένων Δυνάμεων καί ἄρα συνομολογεῖται ὅτι ἦταν ἕνα προτεκτοράτο.

Μετά τά βασικά αὐτά σημεῖα, θά παρατεθοῦν μερικές σκέψεις μου γιά τήν προτεινόμενη μεταρρύθμιση στό ἄρθρο 3.

Τό ἐν ἰσχύι Σύνταγμα ἔχει μιά λογική θεσμική διάρθρωση. Διαιρεῖται σέ τέσσερα μεγάλα μέρη, ἦτοι: Μέρος Πρῶτο: Βασικές διατάξεις (ἄρθ. 1-3). Μέρος Δεύτερο: Ἀτομικά καί κοινωνικά δικαιώματα (ἄρθ. 4-25). Μέρος Τρίτο: Ὁργάνωση καί λειτουργίες τῆς Πολιτείας (ἄρθ. 26-105). Μέρος Τέταρτο: Εἰδικές τελικές καί μεταβατικές διατάξεις (ἄρθ. 106-120).

Αὐτό σημαίνει ὅτι καλῶς ἡ διάταξη πού ἀναφέρεται στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία παρέμεινε στό πρῶτο μέρος, γιατί βρίσκεται στίς «βασικές διατάξεις», ὅπως τήν «μορφή τοῦ Πολιτεύματος» καί τίς «σχέσεις Ἐκκλησίας Πολιτείας». Ἄλλωστε, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι «θεσμός» πού προϋπῆρχε τῆς συγκροτήσεως τοῦ Κράτους, καί μάλιστα συνετέλεσε στήν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων καί τήν ἀνεξαρτησία τους, ὅπως ἔχει ἐπισημανθεῖ καί στήν Διακήρυξη τῆς Ἀνεξαρτησίας (1822).

Ἐπί πλέον στό ἄρθρο 3, τό ὁποῖο περιλαμβάνεται στίς βασικές διατάξεις τοῦ Συντάγματος συγκαταλέγονται καί οἱ σχέσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ὅπως διαλαμβάνονται στόν Πατριαρχικό Τόμο τοῦ 1850 καί τήν Πατριαρχική Πράξη τοῦ 1928. Εἶναι σημαντικό νά ὑπογραμμισθῇ ὅτι οἱ λεγόμενες «Νέες Χῶρες» πού ρυθμίζονται ἀπό τήν Πατριαρχική Πράξη τοῦ 1928, εἶναι Μητροπόλεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Ἑλλάδι, εἶναι, δηλαδή, «κανονικό

ἔδαφος» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τό ὁποῖο βρίσκεται ἐκτός Ἑλλάδος, καί παραχωρήθηκαν «ἐπιτροπικῶς» νά διοικηθοῦν «ὑπό τύπον προσωρινότητος» ἀπό τήν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπομένως, τό ἄρθρο 3 δέν θά μπορούσε νά συμπεριληφθῇ στά ἄλλα τρία μέρη τοῦ Συντάγματος, δηλαδή οὔτε στά «ἀτομικά καί κανονικά δικαιώματα», οὔτε στίς «Ὄργανωτικές λειτουργίες τοῦ Πολιτεύματος», οὔτε, φυσικά, στίς «εἰδικές τελικές καί μεταβατικές διατάξεις». Ἄλλωστε, οὔτε ἡ Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, οὔτε τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, πού ἔχει κατὰ διαφόρους τρόπους καί τμήματα στήν Ἑλληνική Ἐπικράτεια (Μητροπόλεις Δωδεκανήσου καί ἡμιαυτόνομη Ἀρχιεπισκοπή Κρήτης), μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς λειτουργίες τῆς Πολιτείας.

Στήν συνέχεια θά παρατεθῇ τό 3ο ἄρθρο τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος καί πῶς προτείνεται γιά ἀναθεώρηση.

*

Ἰσχύουσα διάταξη: «1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, πού γνωρίζει κεφαλή της τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, ὑπάρχει ἀναπόσπαστα ἐνωμένη δογματικά μέ τή Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινούπολης καί μέ κάθε ἄλλη ὁμόδοξη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ• τηρεῖ ἀπαρασάλευτα, ὅπως ἐκεῖνες, τούς ἱερούς ἀποστολικούς καί συνοδικούς κανόνες καί τίς ἱερές παραδόσεις. Εἶναι αὐτοκέφαλη, διοικεῖται ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καί ἀπό τή Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο πού προέρχεται ἀπό αὐτή καί συγκροτεῖται ὅπως ὀρίζει ὁ Καταστατικός Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας, μέ τήρηση τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου 1850 καί τῆς Συνοδικῆς Πράξης τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Τό ἐκκλησιαστικό καθεστῶς πού ὑπάρχει σέ ὀρισμένες περιοχές τοῦ Κράτους δέν ἀντίκειται στίς διατάξεις τῆς προηγούμενης παραγράφου.

3. Τό κείμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλλοίωτο. Ἡ ἐπίσημη μετάφρασή του σέ ἄλλο γλωσσικό τύπο ἀπαγορεύεται χωρίς τήν ἔγκριση τῆς Αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας στήν Κωνσταντινούπολη».

Προτεινόμενη διάταξη: «Ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία βρίσκεται ἀναπόσπαστα ἐνωμένη δογματικά μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καί μέ κάθε ἄλλη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τηρεῖ ἀπαρασάλευτα τούς Κανόνες τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί

τήν ἐκκλησιαστική παράδοση. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας εἶναι αὐτοκέφαλη καί διοικεῖται σύμφωνα μέ ὅσα ὀρίζουν ὁ Καταστατικός Χάρτης της, ὁ Πατριαρχικός Τόμος τοῦ 1850 καί ἡ Συνοδική Πράξη τοῦ 1928. Τό ἐκκλησιαστικό καθεστῶς τῆς Κρήτης καί τῶν Δωδεκανήσων δέν ἀντίκειται στίς παραπάνω διατάξεις.

Ἑρμηνευτική δήλωση: Ὁ ὅρος ἐπικρατοῦσα θρησκεία δέν ἀποτελεῖ ἀναγνώριση ἐπίσημης κρατικῆς θρησκείας καί δέν ἐπιφέρει καμιά δυσμενῆ συνέπεια σέ βάρος ἄλλων θρησκευμάτων καί γενικότερα στήν ἀπόλαυση τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας».

Ἀπό τήν ἐξέταση τῶν δύο αὐτῶν κειμένων, τοῦ ἰσχύοντος καί τοῦ προτεινομένου, φαίνεται ὅτι στήν προτεινόμενη ἀναθεώρηση διαγράφονται οἱ ἐξῆς φράσεις: «ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ», «τῆς Ἑλλάδας», «πού γνωρίζει κεφαλή της τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό», «ὑπάρχει», «Μεγάλη Ἐκκλησία», «ὁμόδοξη», «καί τίς ἱερές παραδόσεις». Ἐπίσης, διαγράφεται τελείως ἡ παράγραφος 3 καί γίνονται μερικές ἐσωτερικές ἀλλαγές.

Θά γίνουν μερικές ἐπισημάνσεις, γιά τήν προτεινόμενη ἀλλαγή.

α) Τό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται πρωτίστως στίς σχέσεις τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί δευτερευόντως μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Καί αὐτό, γιατί ἀναφέρεται στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί τίς ἄλλες Ὁμόδοξες Ἐκκλησίες, μνημονεύονται τά Καταστατικά κείμενα, ἥτοι ὁ Συνοδικός Τόμος τοῦ 1850 καί ἡ Πατριαρχική Πράξη τοῦ 1928, ὅπως μνημονεύονται καί τά ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα πού ὑπάρχουν σέ ὀρισμένες περιοχές τοῦ Κράτους, ἐννοώντας τό Ἅγιον Ὅρος, τά Δωδεκάνησα, ἡ Κρήτη.

Ἐπί πλέον τό ἄρθρο 3 δέν ἀντιστρατεύεται στά «ἀτομικά καί κοινωνικά δικαιώματα» οὔτε στήν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης κάθε ἄλλης γνωστῆς θρησκείας. Ἔτσι, τό ἄρθρο 13 εἶναι εὐρύτερο καί καθολικότερο τοῦ ἄρθρου 3, γιατί ἀναφέρεται στούς πολίτες τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, οἱ ὁποῖοι θέλουν νά ἀνήκουν σέ ὁποιαδήποτε γνωστή θρησκεία. Ὅποτε, ὅπως ἔχει ὑποστηριχθῇ, τό ἄρθρο 3 στήν πραγματικότητα εἶναι ὑποκείμενο τοῦ ἄρθρου 13, ἢ καλύτερα τό ἄρθρο 13 εἶναι καθολικότερο καί γενικότερο 3.

Ἐπομένως, ἡ ἐπανειλημμένη καί μέ ἔμμονη διάθεση ἐκφρασθεῖσα ἄποψη ὅτι πρέπει νά «πειραχθῇ» τό περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου 3 εἶναι ἀλυσιτελής, ἀφοῦ ἡ Πολιτεία μέ βάση τό ἄρθρο 13 περί ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως θά μπορούσε νά ρυθμίση νομοθετικά θέματα πού ἀφοροῦν τά κοινωνικά καί ἀτομικά δικαιώματα

τῶν πολιτῶν της, καί τήν ἐλευθερία τους. Ἐπίσης οἱ λειτουργοί ὅλων τῶν γνωστῶν θρησκειῶν καί τῆς «ἐπικρατούσας θρησκείας» ὑπόκεινται στήν ἴδια ἐποπτεία τῆς Πολιτείας καί στίς ὑποχρεώσεις τους ἀπέναντί της.

Αὐτό σημαίνει, ἐκτός τῶν ἄλλων, ὅτι ἰσχύει αὐτό πού ὑποστηρίχθηκε προηγουμένως, ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπάρξη χωρισμός Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, ἀλλά νά καθορισθοῦν καλύτερα οἱ σχέσεις μεταξύ τους, ἀφοῦ ἡ Πολιτεία ἐποπτεύει τούς λειτουργούς ὅλων τῶν γνωστῶν θρησκειῶν.

β) Γιά τήν ἀναθεώρηση προτείνονται δύο βασικές ἀλλαγές.

Ἡ πρώτη ἀλλαγή εἶναι νά προηγηθῇ στό ἄρθρο 3 ἡ φράση «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη», καί ἀμέσως νά ἀκολουθήσουν τά σχετικά μέ τήν «ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα».

Στήν πρόταση τοῦ «ΣΥΡΙΖΑ» γίνεται τό ἐξῆς ἐνδιαφέρον. Ἀρχίζει τό ἄρθρο μέ τήν πρόταση «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη». Ἐπίσης, στήν ἐρμηνευτική δήλωση, πού εἶναι ἀπόλυτα ἰσότιμη διάταξη τοῦ Συντάγματος –γενικότερα οἱ ἐρμηνευτικές δηλώσεις, κατά τόν Εὐάγγελο Βενιζέλο, «γιά λόγους νομοτεχνικούς καί συστηματικούς ἐκφράζονται μέ τή μορφή αὐτή καί ὄχι ὡς παράγραφοι ἢ ὡς ἐδάφια τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου»– γράφεται: «Ὁ ὅρος ἐπικρατοῦσα θρησκεία δέν ἀποτελεῖ ἀναγνώριση ἐπίσημης κρατικῆς θρησκείας καί δέν ἐπιφέρει καμιά δυσμενῆ συνέπεια σέ βάρος ἄλλων θρησκευμάτων καί γενικώτερα στήν ἀπόλαυση τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας».

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι στό ἄρθρο 3 εἰσάγεται ἡ φράση «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη», καί τό ἴδιο μέ ἄλλη φρασεολογία ἐπαναλαμβάνεται στήν «ἐρμηνευτική δήλωση» ὅτι δηλαδή ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν εἶναι «ἐπίσημη κρατική θρησκεία». Τό ὅλο δέ περιεχόμενο τῆς «ἐρμηνευτικῆς δήλωσης» καλύπτεται ἀπό τό ἄρθρο 13 ἢ θά μπορούσε νά τεθῇ στό ἄρθρο 13. Ἄλλωστε ὁ ὅρος «ἐπικρατοῦσα θρησκεία», κατά πάγια νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δηλώνει τήν πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν.

Ἡ χρησιμοποίηση ταυτόσημης φράσεως στό ἄρθρο 3 καί ἡ «ἐρμηνευτική δήλωση» στό ἴδιο ἄρθρο δείχνει μιά προσπάθεια πού ἔχει τήν ἰδιαίτερη σκοπιμότητά της.

γ) Ἡ ἀπάλειψη δῆθεν «θεολογικῶν ὅρων» δημιουργεῖ ἔντονο προβληματισμό. Καί αὐτός ὁ προβληματισμός στηρίζεται σέ δύο βασικούς λόγους.

Ὁ πρῶτος εἶναι ὅτι τό Σύνταγμα δέν εἶναι νομικό κείμενο γιά νά δικαιολογῆται ἀπάλειψη θεολογικῶν ὅρων, ἀλλά εἶναι θεμελιῶδες κείμενο τῆς Πολιτείας, πού ἀναφέρεται σέ θέματα ὄχι μόνον τῆς Κρατικῆς διοικήσεως, ἀλλά καί σέ θέματα

θρησκευτικά.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι όταν γίνεται αναφορά στην Ορθόδοξη Έκκλησία δεν μπορεί να τήν έτεροπροσδιορίζει, αλλά να αναγράφει αυτό με τό όποιο ή ίδια αυτόπροσδιορίζεται. Έτσι, δικαιολογούνται απόλυτα οί όροι «Ανατολική Ορθόδοξη Έκκλησία του Χριστού» πού έχει «Κεφαλή τόν Κύριο ήμῶν Ίησοῦ Χριστό» καί ὄχι θρησκεία, γιατί υπάρχει τεράστια διαφορά μεταξύ θρησκείας καί Έκκλησίας καί έτσι δεν δημιουργούνται θεολογικές συγχύσεις, ὅπως επίσης δικαιολογεῖται ὅτι ή Έκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως είναι ή «Μεγάλη Έκκλησία», ὅτι υπάρχουν «ὁμόδοξες» Έκκλησίες, ὅτι ή Έκκλησία διαφυλάσσει τίς «ιερές παραδόσεις».

Η αφαίρεση, λοιπόν, τῶν βασικῶν στοιχείων πού αναφέρονται στην ὄντολογία τῆς Έκκλησίας δείχνει ὅτι υπάρχει ιδεολογικό πρόβλημα καί ἀμφισβήτηση τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς Έκκλησίας καί ἐνδεχόμενη προσπάθεια κατευνάσεως ἀντιδράσεων ἀπό ἀνθρώπους μέ ἀριστερές ιδέες. Νομίζω, ὅμως, ὅτι στό θέμα τοῦ Συντάγματος δεν μπορεί να ὑφίστανται ιδεολογικοί ἀνταγωνισμοί καί κομματικές σκοπιμότητες.

δ) Η πρότασή μου θά ἦταν τό ἄρθρο 3 να μήν ἀρχίζει μέ τήν φράση «ή Ἑλληνική Πολιτεία είναι θρησκευτικά οὐδέτερη», ἀλλά να παραμείνη τό ἄρθρο ὡς έχει μέ τήν ἀλλαγή ἀντί «θρησκεία» «Έκκλησία» καί να τεθῇ ὡς ἐρμηνευτική δήλωση, ὅτι ὁ ὅρος «Ἐπικρατοῦσα θρησκεία» στην Ελλάδα είναι ή Ορθόδοξη Ανατολική Έκκλησία, στην ὁποία ἀνήκει ή πλειονότητα τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν. Αυτό δέ πού λέγεται ὡς «θρησκευτική οὐδετερότητα» να τεθῇ περιφραστικά στό ἄρθρο 13, στό ὁποιο γίνεται λόγος γιά τήν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τήν ὁποία ἐγγυᾶται τό Κράτος.

Άλλωστε, δεν μπορῶ να ἀποδεχθῶ τήν φράση ὅτι ή Ἑλληνική Πολιτεία είναι «θρησκευτικά οὐδέτερη» ὅταν είναι ὑποχρεωμένη να ἐγγυηθῇ καί να προστατεύσει τήν μουσουλμανική μειονότητα, βάσει τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάνης.

2. Η πρόθεση γιά συμφωνία γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας Ἐνῶ ἀνακοινώθηκε ή πρόταση τοῦ ΣΥΡΙΖΑ γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, μετά λίγες ἡμέρες σέ κοινή δημόσια συνάντηση μεταξύ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καί τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἀνακοινώθηκε ή «πρόθεση» γιά συμφωνία πού ἐκφράσθηκε μέ τό «κοινό ἀνακοινωθέν Πολιτείας-Έκκλησίας» τῆς 6-11-2018 (ρεπορτάζ πού δημοσιεύθηκε στην ἐπίσημη σελίδα τῆς Έκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τήν 6-11-2018) «γιά να καταλήξουμε σέ μιᾶ ἱστορική Συμφωνία μεταξύ Έκκλησίας καί Πολιτείας πού θά πάρη τή μορφή τῆς νομοθετικῆς ρύθμισης».

Πρόκειται γιά 15 ἄρθρα, καί στό τελευταῖο ἄρθρο γράφεται: «Οἱ παραπάνω

δεσμεύσεις τών μερών θά ισχύουν υπό τήν προϋπόθεση τήρησης τῆς Συμφωνίας στό σύνολό της», πού σημαίνει ὅτι ἡ προτεινόμενη συμφωνία προσφέρεται ὡς «πακέτο» καί δέν χωροῦν ἐπιμέρους βελτιώσεις.

Διαβάζοντας κανείς προσεκτικά τά σημεία αὐτά, μπορεῖ νά διακρίνη μιᾶ προσπάθεια ἐπιλύσεως ἐκκρεμούντων ζητημάτων, γιά τήν ἐκκλησιαστική περιουσία καί τήν μισθοδοσία τών Κληρικῶν. Ἄλλωστε ἦταν πάγια ἄποψη πολλῶν ἀπό μᾶς ὅτι ἡ μισθοδοσία τών Κληρικῶν δέν ὑπάγεται στόν λεγόμενο χωρισμό Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, ἀλλά εἶναι ἀποτέλεσμα τών συμβάσεων πού ἔγιναν μέ τήν δέσμευση ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Ἔτσι, πολλοί ἰσχυρίζονταν νά ἐπιστρέψῃ ἡ Πολιτεία τήν περιουσία στήν Ἐκκλησία καί νά ἀναλάβῃ μόνη της τήν πληρωμή τών Κληρικῶν.

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι στό θέμα αὐτό ἔγινε μιᾶ συμφωνία, μέ τήν ὁποία τό Κράτος ἀναγνωρίζει αὐτό τό αἶτημα τῆς Ἐκκλησίας καί ἐπειδή δέν μπορεῖ νά ἐπιστρέψῃ τήν περιουσία, πού δέσμευσε, ἀποζημιώνει τήν Ἐκκλησία καί δίδει τήν δυνατότητα τῆς ἀξιοποίησης τῆς ὑπάρχουσας Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας γιά νά ἀναλάβῃ ἐκεῖνη τήν μισθοδοσία τών Κληρικῶν της.

Τό πρόβλημα, ὅμως, εἶναι ὅτι τό κείμενο τῆς «πρόθεσης» γιά μιᾶ «ἱστορική συμφωνία», ἀπ' ὅ,τι γνωρίζω, δέν ἦταν ἀποτέλεσμα ἐπεξεργασίας οὔτε τών θεσμικῶν ὀργάνων κάθε μέρους, οὔτε ὁμάδων καί ἐπιτροπῶν ἐκατέρωθεν. Αὐτό τό αἰφνίδιο καί ἡ ἔλλειψη συνοδικότητας ἦταν αὐτά πού προκάλεσαν περισσότερο ἀπό κάθε τι ἄλλο.

Γιά μένα τό σημαντικότερο εἶναι ὅτι τό κείμενο αὐτό τῆς σύμβασης ἢ τέλος πάντων τῆς «προθέσεως» γιά μιᾶ «ἱστορική συμφωνία», γιά σύμβαση ἦλθε σχεδόν ταυτόχρονα ἢ λίγο μετά τήν δημοσίευση τῆς προτάσεως τοῦ ΣΥΡΙΖΑ γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος.

Θεωρῶ, καί μακάρι νά κάνω λάθος, ὅτι αὐτό χρησιμοποιήθηκε γιά δύο λόγους: Ἡ γιά νά λειτουργήσῃ ἐρμηνευτικά γιά τήν προτεινόμενη φράση πού εἰσῆχθη στό 3ο ἄρθρο τοῦ Συντάγματος ὅτι «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη», μέ τήν ἐπεξήγηση τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθεσης «μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται κανονιστικά καί πρακτικά», καί στήν πραγματικότητα νά δώσῃ τό μήνυμα τοῦ χωρισμοῦ σχέσεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας καί νά ἱκανοποιηθῇ μιᾶ μερίδα ψηφοφόρων ἢ χρησιμοποιήθηκε ἀποπροσανατολιστικά, ὥστε νά μή γίνουν ἀντιδράσεις γιά τίς προτεινόμενες προτάσεις γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, ἀφοῦ στραφῇ τό ἐνδιαφέρον τών Κληρικῶν στήν μισθοδοσία.

Τά δύο αὐτά διαζευκτικά «ἢ» ἀπευθύνονται καί στούς ὁπαδούς τοῦ κόμματος καί

στούς Κληρικούς, καί λειτουργοῦν ἀφ' ενός μέν κατευναστικά ἀφ' ἑτέρου δέ ἀποπροσανατολιστικά.

Τό ἐπίσης ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ὅταν ἀνακοινώθηκε ὅτι 10.000 Κληρικοί θά ἀποδεσμευθοῦν ἀπό τήν Ἐνιαία Ἀρχή Πληρωμῶν, ἀμέσως τήν ἐπομένη ἡμέρα ἀνακοινώθηκε ὑπεύθυνα ἀπό τόν Κυβερνητικό Ἐκπρόσωπο ὅτι θά προσληφθοῦν 10.000 δημόσιοι ὑπάλληλοι. Αὐτό εἶναι ἄμεση ἢ ἔμμεση προσβολή στούς Κληρικούς καί γενικά στήν Ἐκκλησία μέ πολλά κρυφά μηνύματα!

Πρέπει νά διευκρινισθῇ προσεκτικά τί σημαίνει ὅτι «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη», σέ συνδυασμό μέ τήν εἰσηγητική ἔκθεση «μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται κανονιστικά καί πρακτικά». Θεωρῶ ὅτι αὕτη ἡ φράση εἶναι ἐπικίνδυνη, γιατί σέ αὕτη θά στηριχθῇ μιὰ ὁλόκληρη σειρά νόμων καί πρακτικῶν, πού τώρα δέν μποροῦμε νά τό προσδιορίσουμε.

Τό ἀκόμη πιό ἐνδιαφέρον σημεῖο εἶναι ὅτι τά δημοσιεύματα ἔμπειρων στό ρεπορτάζ δημοσιογράφων, οἱ ὁποῖοι συνήθως ἀποκαλύπτουν διάφορα θέματα πρίν ἀνακοινωθοῦν, κάνουν λόγο γιά τό ὅτι ἡ συζήτηση μεταξύ Ἀρχιεπισκόπου καί Πρωθυπουργοῦ κατορθώθηκε νά διαφυλαχθῇ μυστική γιά μεγάλο χρονικό διάστημα.

Βέβαια, κανείς δέν μπορεῖ νά ἀποκλείσῃ στούς ἡγέτες τῆς Πολιτείας καί τῆς Ἐκκλησίας νά ἀνταλλάσσουν ἀπόψεις γιά τόν χειρισμό διαφόρων θεμάτων πού τοῦς ἀφοροῦν, τά ὁποῖα ὅμως ἐπεξεργάζονται διάφορα θεσμικά ὅργανα.

Τό ἐρώτημα ὅμως γιά μένα εἶναι: Ποιοί ἐξωθεσμικοί παράγοντες (ἐκτός Ἱεραρχίας) ἢ ποιοί Ἱεράρχες συμμετεῖχαν σέ αὐτές τίς μυστικές συζητήσεις;

Ἐπίσης τό μεγαλύτερο ἐρώτημα εἶναι: Γιατί αὕτη ἡ συζήτηση κρατήθηκε μυστική ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, πού ἔχει «ἔννομο πνευματικό συμφέρον» γιά τό σοβαρό αὐτό ζήτημα. Αὐτό πρέπει κανείς νά τό δῇ σέ δύο σημαντικά σημεῖα.

Τό πρῶτον στό ὅτι τό ἴδιο τό Σύνταγμα στό ἄρθρο 3, ἀναφέρεται στόν Πατριαρχικό Τόμο τοῦ 1850 καί τήν Συνοδική Πράξη τοῦ 1928. Πρόκειται γιά κείμενα πού συμφωνήθηκαν ἀπό τρεῖς παράγοντες, ἥτοι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί τήν Ἑλληνική Πολιτεία. Φυσικά ὁ Τόμος καί ἡ Πράξη ὑπεγράφησαν ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἀλλά ὑπῆρξαν οἱ κατάλληλες συμφωνίες, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «προφρόνως ἀποδεξαμένης, συναινούσης καί κυρούσης καί τῆς Ἐντίμου Ἑλληνικῆς Πολιτείας» (Πατριαρχική Πράξη 1928).

Ἔτσι, λοιπόν, στόν Συνοδικό καί Πατριαρχικό Τόμο τοῦ 1850, μεταξύ ἄλλων γράφεται: «ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, τοῖς δεομένοις

συσκέψεως καί συμπράξεως πρὸς κρείττονα οἰκονομίαν καί στηριγμόν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἤρρεσεν, ἵνα ἡ μὲν ἐν Ἑλλάδι Ἱερά Σύνοδος ἀναφέρηται πρὸς τὸν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην καί τὴν περὶ αὐτόν Ἱεράν Σύνοδον· ὁ δὲ Οἰκουμενικός Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτόν Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου παρέχει προθύμως τὴν ἑαυτοῦ σύμπραξιν, ἀνακοινῶν τὰ δέοντα πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Δέν νομίζω ὅτι μπορεῖ νά ὑποστηρίξη κανεὶς μέ λογικά ἐπιχειρήματα ὅτι τὰ θέματα πού θίγονται στὴν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος καί στὴν πρόθεση γιὰ μιὰ «ἱστορική συμφωνία» μεταξύ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας δέν ὑπάγονται στὰ συμπίπτοντα ἐκκλησιαστικά πράγματα.

Τό δεύτερον εἶναι ὅτι μεταξύ τῶν 10.000 Κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συγκαταλέγονται καί Κληρικοί πού ἀποσπῶνται σέ Ἐνορίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκτός Ἑλλάδος καί ἄλλων Πατριαρχείων, γιὰ τίς ποιμαντικές ἀνάγκες του. Ὅποτε θά δημιουργηθοῦν πολλές δυσχέρειες στὴν καλή λειτουργία τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν ἐκτός Ἑλλάδος.

Συνεπῶς, ἡ σύνδεση αὐτῶν τῶν δύο θεμάτων, ἥτοι ἡ εἰσαγωγή τῆς θρησκευτικῆς οὐδετερότητας τῆς Πολιτείας στό Σύνταγμα καί ἡ ἀξιοποίηση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περουσίας γιὰ τὴν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν θεωρήθηκε ἕνας «ἱστορικός συμβιβασμός».

Αὐτό σημαίνει ὅτι τό Κράτος θά διατηρήσῃ τό ἄρθρο 3 στό Σύνταγμα μέ τὴν προσθήκη τῆς «θρησκευτικῆς οὐδετερότητας» καί τὴν κατάθεση ἀποζημίωσης στὴν Ἐκκλησία γιὰ τὴν ἐκκλησιαστική περυσία, ὅπως καί ἡ ἀξιοποίηση τῆς ὑπάρχουσας Ἐκκλησιαστικῆς περυσίας, καί ἡ Ἐκκλησία ἐμμέσως ἀποδέχεται τὴν «θρησκευτική οὐδετερότητα», ἐν ὀνόματι τῆς ἀξιοποιήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περυσίας γιὰ τὴν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν της.

Τό πρόβλημα λοιπόν ἔγκειται στό ὅτι γίνεται τροποποίηση τοῦ ἁρθρου 3 τοῦ Συντάγματος ὕστερα ἀπὸ 200 χρόνια, χωρὶς ἐπεξεργασία ἀπὸ τὰ Συνοδικὰ ὅργανα καί προτείνεται μιὰ «ἱστορική συμφωνία», πού ἀναφέρεται καί στὴν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν, χωρὶς νά ἐνημερωθοῦν οἱ ἴδιοι οἱ Κληρικοί, τοὺς ὁποίους ἀφορᾷ ἰδιαίτερα τό θέμα αὐτό.

Τελικά θεωρῶ ὅτι ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού θά συγκληθῇ σέ μερικές ἡμέρες, πρέπει νά δώσῃ ἀπαντήσεις σέ ὅλα αὐτὰ τὰ σοβαρά ζητήματα. –